

Павлов О.І

Регулювання економічного розвитку в умовах системного глобального виклику 2020 року: уроки для України*

Тези доповіді на теоретичному семінарі кафедри 27 квітня 2020 року

Преамбула

Тема доповіді присвячена діагностиці системного глобального виклику, який постав перед сучасною цивілізацією, аналізу його економічної складової, інститутів регулювання економічного розвитку в умовах надзвичайного положення соціуму, пошуку людством адекватної відповіді на цей виклик та обґрунтуванню необхідності усвідомлення українською владою та суспільством певних уроків з цього досвіду.

Сучасна гецивілізаційна модель представлена такими функціональними блоками як демографічний, економічний, екологічний, технологічний, політичний та соціокультурний [1, с. 70]. У цій моделі економічна складова функціонує у тісному взаємозв'язку з іншими її компонентами. Тому при оцінці процесів, що відбуваються у світовій економічній системі, необхідно відслідковувати не тільки власне тенденції її розвитку, а й враховувати траєкторію цивілізаційного тренду, яка відбиває історичну еволюцію цивілізації четвертого покоління та зміни, що мають місце у всіх взаємодіючих функціональних блоках системи.

Сформульовані положення набувають принципового значення в умовах прояву системних глобальних викликів, які постали у 2020 році перед людством в цілому й світовою економічною системою, зокрема.

Щоб зрозуміти масштабність та значимість для майбутнього цивілізації подібного роду викликів, звернемося до закону «виклику – відгуку» А. Дж. Тойнбі, згідно якому людство існує завдяки його здатності своєчасно віднайти адекватний відгук на виклик долі або оточення [2, с. 117, 120, 133]. Завдячуючи успішному пошуку такого відгуку відбувається творчий рух відходу і повернення, тобто усвідомлення людською спільнотою своїх внутрішніх сил, необхідних для досягнення успіху. Цей успіх забезпечується, за А. Дж. Тойнбі, наявністю героїчних зусиль на виклик з боку творців новаторської ідеї (творча меншість) та іншої частини суспільства (нетворча більшість), здатної втілити в життя цю ідею за умови повної суспільної довіри до її творців. Під творчою меншістю слід розуміти політичну еліту суспільства, а нетворчою більшістю – законослухняних громадян не наділених владними повноваженнями.

За 60-річний відрізок часу, що пройшов після виходу в світ фундаментальної праці англійського історіософа, світ пройшов через чималі випробування. Проте сучасний виклик, що постав перед людством, потребує

*При підготовці доповіді використано матеріали зарубіжних і вітчизняних інформаційних агентств та експертів.

передусім критичної переоцінки підвалин сучасного світового економічного порядку.

Контури світового економічного порядку як складної ієрархічної системи суспільних відносин, що склалися між основними економічними гравцями, визначаються дією сукупності певних факторів: прагненням США зберегти та зміцнити своє домінуюче становище у світі за допомогою економічної, політичної та військової міці; уніфікацією міжнародної системи, яка супроводжується втратою національного суверенітету країн під впливом інтеграційної, транснаціоналізаційної та глобалізаційної тенденції; назріванням націоналістичних настроїв, пошуком соціокультурної та цивілізаційної ідентичності низкою країн; посиленням соціальної нерівності, яке призводить до зростання незадоволення і обурення бідної більшості країн світу; активізацією міжнародного тероризму; вичерпанням сировинних ресурсів і погіршенням стану навколишнього середовища [3, с. 76].

В цьому сенсі ми цілком поділяємо думку авторів [4, с. 145], які зазначають, що засадами сучасного економічного світового порядку є військова сила, багатство, хаос, ідентичність та справедливість, взаємодія яких визначає його конфігурацію. Однак зазначені складові такого порядку є суперечливими, тому не можуть розглядатися як системоутворюючі та як такі, що розраховані на довготривалий період.

Підтвердженням цього є ситуація, що склалася у світі на початку поточного року.

Складові системного глобального виклику

Системний характер глобального виклику підтверджується охопленням ним практично усіх важливих сфер життєдіяльності: духовної, соціально-демографічної, екологічної, енергетичної, наукової (медико-біологічна), економічної, управлінської.

У духовній сфері він характеризується втратою світоглядних орієнтирів людини, вкрай необхідних для подолання тих катаклізмів, що охопили сучасну цивілізацію. Ядро світогляду людини складають її духовні якості, які є результатом виховання, історичного і особистого досвіду й не успадковуються на відміну від фізіологічних та психологічних властивостей, тому вони достатньо рухливі й мінливі. Недарма К. Ясперс порівнював духовний устрій людини з тонкою оболонкою над кратером вулкана. Може статися так, попереджав німецький філософ-екзистенціаліст, що ця оболонка буде скинута, що загрожують людській спільноті знову обернутися у людей кам'яної доби [5, с. 56]. Наші попередники та сучасники «*homo sapiens*» роблять впевнені кроки на цьому шляху.

Стан соціально-демографічної сфери дає привід для заяви про те, що справа Т. Мальтуса живе вже протягом 200 років, а саме його теорія, що заперечує неконтрольоване зростання народонаселення. Не є секретом, поперше, що чисельність населення світу зростає за рахунок його приросту в африканських та азійських країнах; по-друге, зростання частки осіб пенсійного

віку в структурі населення створює значні соціально-економічні проблеми, які передусім по'язані з посиленням навантаження на зайняте населення, та з негативними наслідками для витратної частини бюджету.

Якщо Х. Ортега-і-Гассет свого часу лише констатував наявність певного конфлікту поколінь в середовищі сучасників, то сучасні «доброзичливці» різних мастей пропонують різні рецепти розв'язання цієї соціальної проблеми, не замислюючись про їх моральний бік. Знайти їх адресу – не є важкою справою. Як свідчать сумні події недавніх днів – їх немало і серед нас.

Щодо загрозливого стану екологічного середовища, пов'язаного з забрудненням повітря, водних, лісових та земельних ресурсів, немає сенсу наводити якісь аргументи на підтвердження цього. Наукова спільнота достатньо обізнана з цієї проблематики. Це й доповіді Римського клубу, рішення спеціальних міжнародних форумів, починаючи з Ріо-92, європейська концепція розумного, сталого та інклюзивного розвитку тощо. Проте глобальні корпорації з метою отримання надприбутків завдають непоправної шкоди довкіллю, тим самим ставлячи під загрозу існування людства як такого.

Красномовною ознакою енергетичної кризи є зневажливе ставлення сучасного людства до активного пошуку нетрадиційних джерел енергії, що позначається на високих платіжках за газ та електроенергію, які споживаються в побуті, зокрема українськими громадянами.

Окремої уваги заслуговує ситуація, що пов'язана з катастрофічним падінням ціни на нафту, яка не має однозначної оцінки. На перший погляд у вигравші від цього – споживачі цього продукту й відповідно в програвші – добувачі та переробники цієї сировини. Проте обвал цін на нафту до 16 дол. США за барель (на 23 квітня поточного року) позитивно позначиться на українському платіжному балансі, оскільки енергоносії займають 25% в структурі експорту, причому на нафту припадає 40% їх сумарного значення.

Нафтова лихоманка у своїй основі має геополітичне та економічне підґрунтя. З одного боку, вона є наслідком нафтового конфлікту на Аравійському півострові між Саудовською Аравією та Йеменом, та нафтової війни між Саудовською Аравією та Росією, розпочатих ще у 2015 році, до якої опосередковане відношення мають європейські країни, як споживачі – з іншого. Крім того, на початку поточного року Ер-Ріяд заявив про намір переформувати світовий ринок нафти шляхом збільшення власної пропозиції нафти та введення демпінгових цін у відповідь на згортання Вашингтоном своїх зобов'язань 2019 року щодо гарантування безпеки Саудівської Аравії в зоні Персидської затоки.

Економіка як детонатор глобальних трансформацій

За оцінками різних експертів сучасна економічна криза буде більш глибокою, ніж криза 2008–2009 років. І цьому є свої пояснення. Якщо попередня криза була викликана шоком попиту, причиною якого стало розповсюдження на світовому ринку «токсичних» (проблемних) фінансових активів, то нинішня обумовлена обмеженням пропозиції та невизначеністю

попиту. Відмічається значне підвищення таких показників економічної невизначеності як волатильність на фондових ринках усіх великих економік (США, розвинутих європейських країн, Японії) у бік падіння цін. У відповідь на це інвестори почали переводити кошти з ризикованих у більш безпечні активи. Від цього найбільше постраждали облігації з високою дохідністю та облігації, розміщені на ринках, що тільки формуються. В результаті цього відбулося стрімке зростання спредів. Як спосіб подолання такої невизначеності застосовуються заходи посилення фінансових умов, для забезпечення ліквідності ринків на біржах встановлюється розмір максимального спреда. За рахунок того, що банки мають достатні резервні запаси капіталу та ліквідності, на відміну від попередньої кризи, ризики для фінансової стабільності, що викликані банківським сектором, є відносно незначними, незважаючи на зниження цін на акції.

Іншою відмінністю сучасного стану світової економічної системи є накладання процесів зміни технологічного та світогосподарського укладів. Руйнування діючого світового порядку ліберальної глобалізації в інтересах США супроводжується формуванням нового світогосподарського укладу, якому буде притаманна висока економічна та політична конкуренція регіональних інтеграційних структур з центрами в Китаї та Індії, при збереженні значного впливу США та ЄС.

Парадигмальним дефектом сучасної моделі світової економіки, на думку багатьох економістів, є її функціонування в режимі фінансіалізації – відособлення фінансових потоків від сфери реального виробництва. Як приклад, 97% грошей, які використовують звичайні люди та підприємці в усьому світі, існують у формі банківських депозитів в комерційних банках, і тільки 3 % представлено у формі готівки, які створюються державою через центральний банк. Саме зловживання короткостроковими депозитами населення є причиною глобальної фінансової кризи.

Кредитна природа сучасних грошей не передбачає їх остаточного споживання, як це відбувається зі звичними товарами. Протиріччя між виробниками (власниками ідей) та споживачами (власниками фінансового капіталу) ще сто років по тому намагався вирішити німецький економіст та підприємець, автор вчення про «вільну економіку» С. Гезелль. На його погляд, оптимальна грошова система має забезпечувати постійний попит в економіці та не залежати від біржової кон'юнктури чи мінливих настроїв банкірів та власників капіталу. Тобто надходження грошей у постійний обіг при постійному паритеті обсягів покупок та продажів є їх природним станом, а випуск та регулювання кількості грошей в обігу – виключною прерогативою держави. Звідси випливає й відповідна роль державної монетарної політики як регулятора розвитку фінансової складової світової економічної системи.

Актуальність технологічного оновлення викликана, на думку експертів[6], в першу чергу тим, що протягом останніх двох десятиліть світова економіка розвивалася в руслі трьох деструктивних тенденцій: посилення корпоративного капіталізму; зростання протекціонізму та імітації створення нової фінансової

архітектури. Кожна з цих тенденцій сприяла поглибленню структурних диспропорцій у світовій економіці. У зазначеному контексті коронавірусний форс-мажор є сигналом, по-перше, щодо необхідності радикальних технологічних перетворень, по-друге, про готовність у зв'язку з цим до певної жертвовності, складовою якого є і людське життя.

Розповсюдженню коронавірусної інфекції передувало найбільше уповільнення у 2019 році темпів приросту світового обсягу виробництва після світової фінансової кризи 2008–2009 років. Причому процентні пункти приросту мали порогове значення, яке асоціювалося з глобальною рецесією. Так, в Японії річні темпи зростання скоротилися в четвертому кварталі на 6,3%. У грудні місяці обсяг промислового виробництва скоротився в Німеччині на 3,5%, у Франції – 2,6%. У першому кварталі 2020 року економіка Китаю пережила найбільше падіння за останні 30 років: промислове виробництво скоротилося на 13,5%, роздрібна торгівля – на 20%, безробіття зросло на 6,2% [8]. Наведена статистика свідчить про те, що від спаду економічного розвитку не застраховані навіть великі та ефективні економічні системи. З іншого боку, уразливість країн зі статусом передових економічних ланок глобальної економічної системи, передалась за принципом доміно (хоча не можна сказати, що ці економіки впали) значно слабкішим національним економічним системам, до яких належить й українська.

Коронавірус як детонуючий шнур глобальних трансформацій

З точки зору деяких зарубіжних експертів [6], пандемія коронавірусу – це своєрідне випробування готовності світового співтовариства до чергового технологічного переходу, який веде до синтезу фізичних, цифрових та біологічних технологій (основи четвертої промислової революції).

Проте на практиці карантинні заходи завдали найбільшого удару по третинному сектору економіки або сфері послуг (туризм, готельно-ресторанний бізнес, перукарні, салони краси, фітнес-клуби, спортивні споруди), транспортному та частково логістичному комплексам, банківській системі, будівельному бізнесу з відповідними наслідками для зайнятості та благополуччя їх персоналу.

Наслідки дії коронавірусу як детонуючого шнуру глобальних трансформацій окреслила консалтингова компанія McKinsey & Company. Самий м'який варіант – при ліквідації спалаху епідемії до другого кварталу поточного року глобальний ВВП зросте на 2% замість запланованих 2,5%. Якщо епідемію не вдасться приборкати протягом першого півріччя, зростання світової економіки не перевищить 1,5%. У випадку затяжної пандемії (третій квартал включно) глобальний ВВП впаде нижче рівня 1,5%.

Вочевидь має право на існування й думка про те, що глобалізація є паливом для епідемії [7]. Саме вона є формальним приводом розглядати коронавірус як детонуючий шнур суспільних трансформацій. Так склалося історично, що починаючи з появи в Європі у ХІV ст. вірусу чуми, у відповідь на епідемії світ кожного разу здійснював перехід до більш якісного стану

суспільної системи. Дійсно в цьому є частковий прояв сутності сучасного глобального виклику. Існує прогноз, який свідчить про те, що сучасна епідемія коронавірусу не буде мати таких масштабів як гонконгський грип 1968 року – 500 млн хворих та 4 млн померлих. Поки що можна лише зазначити, що новий вірус розповсюджується не так швидко: за перший місяць після його реєстрації було зафіксовано 20 тис. інфікованих осіб, тоді як під час вірусу 1968 року – 500 тис. осіб.

Що ж стосується майбутнього глобалізації, зазначимо, що вона не має альтернативи як об'єктивне явище та цільова функція історичного процесу. Питання лише в тому – яким буде це майбутнє, відповідь на яке значною мірою залежить від нас.

Сценаристи злочинної глобальної «вистави»

В засобах масової інформації, у спеціальних наукових виданнях причетність до розробок коронавірусу та його розповсюдженню в китайській провінції Ухань покладається на спецслужби США. Зокрема італійська газета «Corriere della Sera» виклала на своєму сайті запис виступу у 2014 році президента США Б. Обами, в якому він попереджав світ про можливість появи «глобальної епідемії, що передається повітряним шляхом».

Звертаючи увагу на можливу причетність до епідемії коронавірусу США, зазначимо їх активну участь у провокуванні конфліктів у геоекономічному та геополітичному середовищі своїх прямих конкурентів. Про це свідчать підштовхування В'єтнаму та Японії до протистояння Китаю та підтримка русофобських настроїв на пострадянському просторі.

На інший адресат постановника злочинного сценарію – «світовий уряд» вказує публікація ще у травні 2010 року доповіді «Фонду Рокфеллера» під заголовком «Сценарії майбутніх технологій та міжнародний розвиток», в якому міститься детальний опис глобальної епідемії. Навіть наводилися наслідки розповсюдження смертоносної пандемії: 20% зараженого населення світу та 8 млн померлих протягом перших семи місяців пандемії.

Точка відліку зараження вірусом та хвилі коронавірусної інфекції

Незалежно від того чиїх брудних рук була справа інспірації вірусної інфекції на території Китаю, сам факт не є випадковим, оскільки мова йде про найбільш динамічну та велику економічну систему, світового торговельного лідера та одного з найвпливовіших геополітичних акторів. Питання в тому, кому це було вигідно.

По-перше, в цьому зацікавлений головний економічний конкурент Китаю – США, які об'явили торговельну війну Пекіну.

По-друге, не меншу вигоду від цього має «світовий уряд», представлений глобальними корпораціями та впливовими колами світового бізнесу, які не зацікавлені у зростанні ролі національних держав та їх урядів як ключових суб'єктів глобалізації.

По-третє, за цим коронавірусним терористичним актом можуть стояти представники впливових кіл мусульманського світу, які представляють його фундаменталістське крило.

По-четверте, його ініціаторами можуть бути і глобалісти – не носії відповідних ідей та поглядів, а їх замовники, які більш, ніж хто небудь інший, зацікавлені в послабленні могутності своїх основних конкурентів – великих національних економік. Недарма найбільші збитки від дії пандемії COVID-19 несуть США.

На користь двох останніх версій свідчить й географія поширення перших хвиль вірусної інфекції. До числа перших найбільш уражених коронавірусом країн увійшли найбільш великі європейські економіки – німецька, англійська, французька, італійська. Дещо випадає з цього ряду Іспанія – одна з найбільших за населення, але не за економічним потенціалом, країн Європи.

Перелічені країни об'єднує також належність до імперій: Іспанії – до перших у часі колоніальних, Франції та Англії – до останньої їх хвилі. Німеччина перебувала завжди у центрі ключових європейських подій, особливо починаючи з часів канцлера О. фон Бісмарка. У цій компанії хіба що не вистачає суперниці Іспанії раннього колоніального періоду – Португалії. Але вона, маючи спільний кордон з Іспанією, не зазнала такого великого впливу вірусної епідемії.

Стан економіки, інститути та способи її регулювання на етапі відновлення

За даними Oxford Economics – одного з авторитетних інститутів з економічного прогнозування, пандемія може привести до скорочення зростання світової економіки на 1,3 млрд дол. США на рік, що дорівнюється збиткам у розмірі 1,1 трлн дол. США. Однак цей прогноз не враховує наслідки вірусної пандемії для здоров'я людини та подальшого стану ринку (поки що курси на європейських та азіатських біржах продовжують своє падіння на відміну від трьох головних американських біржових індексів).

Головне полягає в тому, що у наведеному прогнозі не враховано наслідки жорсткої економічної ізоляції суб'єктів господарювання. З цього приводу Дж. Стігліц зазначає, що зростання попиту після виходу з економічної ізоляції туристичних фірм, готельно-ресторанних установ, деяких транспортних компаній не забезпечує їх від банкрутства та навіть закриття.

Можна з впевненістю зробити загальний висновок про те, що великі західні економіки програли конкуренцію Китаю, який протягом чотирьох останніх десятиліть створив найбільш ефективну систему управління розвитком економіки у вигляді конвергентної моделі «соціалістичної ринкової економіки». Таким ж самим шляхом йдуть В'єтнам та Ефіопія, які ще здивують світ своїми успіхами. Словом Китаю на цьому шляху вдалося зробити те, що виявилось не під силу радянським псевдо реформаторам при владі, уособлених «світлою» постаттю М. Горбачова.

Сучасні китайські лідери мають бути вдячні за це не тільки своєму великому керманичу Ден Сяопіну, а й відомим теоретикам з цього питання Д. Беллу та П. Сорокіну, а також не менш знаним практикам – батькам німецького «економічного чуда» К. Аденауеру та Л. Ергарду.

Наразі після такого історичного екскурсу цілком доречно перейти до характеристики інститутів, які, якщо не відіграють за фактом, але мають відігравати за своєю сутністю, ключову роль в регулюванні економічного розвитку. На переконання інституціоналістів, такі економічні явища, як сім'я, звичаї, традиції, власність, грошовий обіг, кредит, підприємництво, держава та ін. суспільні інститути є інструментами регулювання економічних процесів.

В умовах економічної ізоляції, викликаній вірусною пандемією, значно обмежилася дія таких фундаментальних та функціональних економічних інститутів як підприємництво, наймана праця, обіг, обмін, прибуток. Така прогалина в інституціональному середовищі має бути заповнена дією механізмів (відносин) акумуляції, узгодження та розподілу, які забезпечуються через функціонування інституту редистрибуції (перерозподілу).

Свого часу К. Полан'ї запропонував власну класифікацію економічних систем, виділивши їх два типи – ринковий та редистрибутивний, а В. Парето додав до них – третій (змішаний). Саме останній з них, ідентифікований нами як конвергентний, демонструє останніми десятиліттями свою надійність та життєстійкість. На наше переконання, саме такі економічні системи є більш придатними до функціонування в умовах мінливості та непередбачуваності й здатні ефективно реагувати на виклики часу.

Роль національних урядів та державного регулювання

Вірусна пандемія, як «фасадна» складова глобального виклику, є тяжким випробуванням для усіх – від громадян до держав. Проте саме на останніх випав основний тягар суспільної відповідальності за подолання інфекції та її наслідків. Це водночас і шанс набрати залікові бали у суперництві з глобальними структурами за право вирішального голосу у розв'язанні глобальних проблем. Але чекати в цьому сенсі на якісь чудеса не варто. Кожна держава робить те, що мала робити та була здатна до цього, з огляду на власні ресурси та історичний досвід функціонування у подібній ситуації.

Незалежно від національної специфіки та масштабу поширення інфекції національним урядам прийшлося виконувати однакові функції, а саме: введення та забезпечення карантинного режиму життєдіяльності; прийняття рішень, пов'язаних з обмеженням конституційних прав громадян; забезпечення роботи підприємств та установ, від яких залежать правопорядок на території країни, здоров'я, життя громадян; розгортання мережі спеціалізованих та інших закладів охорони здоров'я; забезпечення медичного персоналу, населення засобами захисту від інфекції, а хворих з підозрою на коронавірус відповідними тестами; здійснення виплат із бюджету соціально уразливим категоріям населення та часткової компенсації особам, що залишилися без роботи тощо.

Загальним тут є наступне: пандемія посилить державу та зміцнить патріотизм і націоналізм; збільшить кількість альтерглобалістів та антиглобалістів; зобов'яже уряди переглянути відношення до системи охорони здоров'я й соціальної сфери загалом.

Школа виживання: уроки для України

Економічна система України представляє собою симбіоз дещо інших типів відповідних систем, а саме державного соціалізму (спотворені залишки радянської адміністративно-командної системи, частка якої складає приблизно 15% в структурі вітчизняної економіки); олігархічно-корпоративного капіталізму (понад 80% частки) та вульгарного капіталізму (близько 5% частки). При цьому соціальну базу останнього різновиду вітчизняної економічної системи становлять щонайменше 80% населення, які існують, але аж ніяк не функціонують в цій системі. Тому такий режим життєдіяльності цієї частини українських громадян визначено через термін «школа виживання».

Звідси урок перший – вірусну пандемію з усіма її наслідками, слід визнати останнім етапом виживання. А далі треба жити – жити, але по-іншому.

Урок другий – взяти за правило – мислити глобально, а діяти – локально. Перший крок на цьому шляху – це формулювання національної ідеї, другий – самореалізація, третій – самобутність та самоповага. І тоді Європа потягнеться до нас, а не ми кудись б вступимо. Тим більш, що 30 років по тому ми десь вже були. В цьому сенсі викликає подив заклик тернопільських колег-науковців щодо обрання найкоротшого шляху до успіху – «...виграшу битви за Європу в середині країни проєвропейсько налаштованою частиною населення і елітою країни» [9, с.11]. З цього приводу можна зауважити – вже доборолися.

Урок третій – пора вже навчитися «плавати» (господарювати) без рятувального круга (МВФ).

Урок четвертий – порятунок потопаючих – справа рук самих потопаючих (стосується передусім нестандартних ситуацій в суспільному розвитку).

Урок п'ятий – впровадження способу організації життєдіяльності за принципом «не прислужувати і не мати слуг».

Виконання завдання останнього уроку знаходиться у площині формування нової парадигми публічного управління в Україні.

По-перше, система публічного управління має постати як владно-управлінський процес, до якого долучені усі структурні компоненти, внаслідок взаємодії яких формуються владно-управлінські відносини. По-друге, суб'єкти публічного управління, маючи різні джерела влади та притаманні їм інтереси й діючи в межах визначених владно-управлінських повноважень, об'єднані єдиною ціллю – сприяти суспільній гармонії. Для досягнення цієї гармонії мають докласти певних зусиль кожний з суб'єктів публічного управління. Органи державної влади передачу владних повноважень іншим учасникам публічного управління мають супроводжувати лібералізацією умов господарювання, жорстким контролем за розподілом та перерозподілом витратної частини бюджету, за дотриманням інституціональних засад

суспільного розвитку. Бізнес-структури покликані не тільки захищати корпоративні інтереси шляхом задоволення потреб споживачів у якісних та суспільно значущих товарах і послугах, а й на засадах державно-приватного партнерства формувати середовище громадянського суспільства, основою якого є середній клас. Органи місцевого самоврядування, межі владних повноважень яких встановлюють громади, призначені захищати права територіальних громад. Громади покликані не тільки здійснювати самоврядні функції на власній території, а й сприяти інтеграції та погодженню власних інтересів в межах всієї країни. Громадські організації, як найбільш демократичний інститут публічної влади, покликані здійснювати відповідний контроль за суспільним процесом у відповідності до сфери власних інтересів та статутних прав. Проте жоден з перелічених суб'єктів публічного управління не здатен у повному обсязі виконувати свої владно-управлінські функції задля настання суспільної гармонії до тих пір, поки кожний окремий індивід не перетвориться на громадянина, спроможного реалізувати свої природні права як первинного суб'єкта самоврядування та представника народу – єдиного джерела влади в Україні.

Література

1. Яковец Ю.В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций. М.: Экономика, 2003. 411 с.
2. Тойнбі А. Дослідження історії: у 2 т. Т. 1 /Пер. з англ. В. Шовкуна. К.: Основи, 1995. 614 с.
3. Калюжный В. Контуры мирового устройства в XXI веке (теоретический анализ) //Власть. 2009. № 11. С. 75–78.
4. Молчанова Е., Ковтонюк Е. Концептуальні засади становлення та розвитку нового світового економічного порядку //Міжнародна економічна політика. 2018. № 1 (28). С. 144–170.
5. Ясперс К. Смысл и назначение истории /пер. с нем. М.: Политиздат, 1991. 527 с.
6. Кузнецов А. Коронавирус как диагноз системного застоя [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/koronavirus-kak-diagnoz-sistemnogo-zastoya/>
7. Чупилкин М. История эпидемий предсказывает глобализации оптимистическое будущее [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/global-governance/istoriya-epidemiya-predskazyvaet-globalizatsii-optimistichnoe-budushchee/>
8. Роуч С. Произошла катастрофа. Что коронавирус сделал с экономикой [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nv.ua/opinion/epidemiya-koronavirusa-kak-ona-povliyaet-na-mirovuyu-ekonomiku-poslednie-novosti-50072514.html>

9. Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України: монографія /[В. Козюк, А. Крисоватий, Є. Савельєв та ін.]; за наук. ред. проф. А. Крисоватого і Є. Савельєва. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 504 с.